

SIKKERHEDSBRANCHENS HVIDBOG
OM KONTANTER

Vigtige pointer om kontanter i sikring af borgere og samfund

2022

SIKKERHEDSBRANCHEN

ROSKILDEVEJ 22
2620 ALBERTSLUND

VIGTIGE POINTER OM KONTANTER I SIKRING AF BORGERE OG SAMFUND

I dette dokument har vi samlet en række vigtige pointer, som vi mener mangler i debatten om kontanter. Vi må erkende, at digitaliseringen påvirker mange borgeres livskvalitet, og det kræver konkrete løsninger, der giver adgang til egne penge i form af kontanter. Det moderne samfund stiller os også over for alvorlige trusler, som fordrer, at vi har et stærkt kriseberedskab. Vi mener derfor, at der er brug for, at vi anskuer kontanter i en bredere sammenhæng, da kontanter må betragtes som kritisk infrastruktur, der understøtter hverdagen, hver dag.

På de følgende sider kan du blandt andet læse om:

- De digitalt udsatte
- Det digitalt sårbare samfund
- Vores nordiske naboer, der har et ambitiøst beredskab
- Om danskernes holdning til kontanter
- Den Europæiske Centralbanks holdning til kontanter
- De lovmæssige indgreb, der påvirker samfundets robusthed
- Otte områder man bør være opmærksom på

Dokumentet er udarbejdet af SikkerhedsBranchen i fællesskab med bevægelsen Bevar Kontanter, der står bag hjemmesiden bevarkontanter.dk og Facebook-siden af samme navn.

SikkerhedsBranchen er den danske brancheforening for sikkerhed og sikring, og vi arbejder hver dag for at sikre danskernes tryghed. Vi repræsenterer ca. 285 medlemmer deriblandt de to eneste værdihåndteringsvirksomheder i Danmark.

Vi vil altid gerne fortælle mere om kontanter, og hvorfor vi mener, at kontanter er vigtige at bevare. Kontakt os ved at rette henvendelse til direktør Kasper Skov-Mikkelsen på ksm@sikkerhedsbranchen.dk eller telefon 4041 7920.

DE DIGITALT UDSATTE BLIVER OVERSET

Mange af os kan vælge at betale med digitale betalingsmidler, men det er ikke alle, der kan håndtere betalingskort eller smartphones. Socialt udsatte, hjemløse og ældre kan have svært ved dette, og derfor er kontanter et godt alternativ til de digitale betalingsløsninger. Problemet er bare, at de ikke længere kan gå ned i banken og hæve deres penge ved en betjent kasse.

Regeringen har besluttet at nedsætte et partnerskab, som skal bestå af banker, kommuner, brugerorganisationer og Erhvervsministeriet og Social- og Ældreministeriet. Partnerskabet skal finde konkrete løsninger, så digitalt udsatte (og borgere generelt) kan hæve deres egne penge i kontanter - også uden brug af hævekort. Det er vigtigt, nødvendigt og anstændigt, at der kommer en løsning på problemet. Vi mener, at Danmark skal være et land, som kan rumme alle, og hvor det er muligt for enhver borger at kunne betale for sine varer, ydelser mv.

De digitalt udsatte bliver fejlagtigt ofte omtalt som en meget lille gruppe. Men fakta er ifølge Digitaliseringsstyrelsen, at:

17-22% (1,2 mio.) af den voksne befolkning i Danmark vurderes til at være digitalt udsatte.

Potentielt er tallet højere, da mange demente, syge osv., kan få hjælp af familien. Vi kan tilegne os teknologiske færdigheder, men også miste evnen igen for eksempel i forbindelse med sygdom. De digitalt udsatte har svært ved at få taletid, men vi skal som samfund være bevidst om, at vi ekskluderer en stor gruppe danskere, hvis betalinger kun kan foretages digitalt. Og som Digitaliseringsstyrelsen skriver i en rapport fra 2021: ”Kontantudfasning er et aktuelt eksempel på en ændring i det private, som har stor konsekvens for mange borgere, pårørende og kommunale medarbejdere.”¹

SAMFUNDET ER DIGITALT SÅRBART

Selv om digital betaling i mange henseender er nemt for mange, så stiller det moderne samfund os over for alvorlige trusler, hvis ondsindede hackere for eksempel får held med at lamme vores digitale betalinger, strømmen svigter eller systemer går ned. Det oplever vi allerede, og det gør os sårbare.

Finanstilsynet og FE vurderer², at risikoen for cyberangreb mod kritisk infrastruktur er høj og stigende, og at flere SIFI-institutioner (systemisk vigtige finansielle institutter, der har stor betydning for samfundsøkonomien som for eksempel Danske Bank, Nykredit Realkredit, Nordea Kredit og Jyske Bank)³ og datacentraler derfor opererer med forhøjet risiko på IT-området.

IT-risici vurderes at være en særlig udfordring i hele den finansielle sektor, fordi de typisk er mere binære i deres karakter (enten bliver man hacket/har nedbrud eller ikke).

Men vi ser også, at det kan have en større påvirkning, når andre sektorer rammes. For eksempel har Coop i Sverige haft et nedbrud, som påvirkede kasseapparaterne og i Nuuk har man oplevet et strømsvigt, der fik politiet til at anbefale folk at hæve kontanter.

Eksemplerne viser, at vi har brug for et alternativ, når vi ikke kan betale med vores digitale betalingsløsninger. Kan vi ikke betale, kan der hurtigt opstå kaos. Kontanter er dette alternativ, og det er et velfungerende alternativ. Derfor er kontanter en del af den kritiske infrastruktur, og derfor skal vi passe på, at vi ikke undergraver kontanter som betalingsmiddel.

VORES NORDISKE NABOER HAR ET AMBITIØST BEREDSKAB

Usikre tider og sårbare systemer fordrer, at vi har et stærkt kriseberedskab - og at vi tænker det bredt. De andre nordiske lande gennemfører øvelser og tester beredskaber i forhold til forskellige kritiske niveauer (fra konsekvenser af forstyrrelser i samfundet til niveauet før krig). Alle husstande modtager information om, hvordan de skal forholde sig i tilfælde af alvorlige kriser eller krig, og myndighederne har erkendt, at kontanter er en vigtig brik til et stærkt beredskab for samfundskritisk virksomhed.

”Glöm inte kontanterna!

Du kan behöva ha kontanter hemma för att kunna handla. Vid strömavbrott fungerar varken uttagsautomater eller kortbetalning. Ta i förväg ut kontanter för ett par dagar och förvara på ett säkert ställe.⁴”

Èt af Sveriges beredskabstiltag er ”Tryggad tillgång till kontanter”⁵, som drives af Riksbankskommittén med oplæg fra den svenske regering. Udredningen resulterede i en ny lov, som for eksempel betyder, at borgere inden for et vist antal km skal kunne indsætte og hæve kontanter.

I Sverige er det kun bankerne, der er regulerede. Det diskuteres, om regulering ikke bør gælde hele kæden for, at kontanter kan fungere - også under kriser. For en vigtig læring har været, at kontanter skal være en naturlig del af hverdagen, ellers virker de ikke i en kritisk situation.

Derfor hilser vi også den danske regerings nationale strategi for cyber- og informationssikkerhed velkommen. Men selv med initiativer over for cybertruslen, vil risikoen fortsat være til stede, og derfor er det relevant, at vi sikrer kriseberedskaber i forbindelse med vigtige samfundsmæssige infrastrukturer og i den forbindelse at forholde sig til den risiko, det vil udgøre for landet, hvis alle betalingsløsninger digitaliseres. Hvis Danmark bliver digitalt lammet, så har vi et velfungerende beredskab, også i forhold til betalingsløsninger. Kontanter er det sikkerhedsnet, der kan forhindre kaos. Derfor skal vi passe på, at vi ikke langsomt undergraver kontanter som betalingsmiddel - uden at være bevidste om de alvorlige konsekvenser.

DET MENER DANSKERNE

Færre danskere bruger kontanter⁶, men det er ikke ensbetydende med, at vi skal gøre det sværere at bruge kontanter eller afskaffe dem. Ved udgangen af 2020 så vi faktisk en stigning i den cirkulerende pengemængde med en værdi på 74,5 mia. kr. Det er 4 mia. kr. mere end året før⁷, og det kan med stor sandsynlighed tilskrives coronasituationen og den medfølgende usikkerhed. I kriser og uforudsigelige situationer fungerer kontanter nemlig som en sikkerhed for borgerne.

Vi har spurgt danskerne, om deres holdning til kontanter, og her er svaret klart: 74 procent af danskerne vil bevare kontanter, og de ønsker ikke et såkaldt kontantløst samfund.

Det mener danskerne

3 ud af 4

mener ikke, at Danmark skal være kontantfrit

3 ud af 4

vil fortsat have mulighed for at tage sine penge ud af banken

½ million

har kontanter som deres foretrukne betalingsmiddel

Undersøgelsen blev udført af Userneeds for SikkerhedsBranchen i 2020.

Også de unge bruger kontanter. Danske Bank lavede nemlig i januar 2022 en undersøgelse⁸, der viser, at fysiske penge langt fra er et uddødt fænomen blandt unge danskere. I stedet skelner mange unge mellem to økonomier - en fysisk og en digital, som de bruger forskelligt. For eksempel viser undersøgelsen, at jo mindre et køb er, jo oftere bruger de unge kontanter som betalingsmiddel:

- 58 % bruger kontanter til mindre køb som slik og is.
- 38 % bruger kontanter til at købe mad i kantinen.
- 16 % bruger kontanter, når de køber større ting.

DET MENER DEN EUROPÆISKE CENTRALBANK

Den Europæiske Centralbank mener, at det er nødvendigt, at der er en vis mængde kontanter i økonomien for, at den kan fungere. Centralbankens vurdering er, at kontanter er det vigtigste betalingsmiddel i euroområdet, og at størstedelen af de daglige betalinger foretages ved hjælp af eurosedler og -mønter.

I den officielle kommunikation fra Den Europæiske Centralbank noterer de følgende om kontanters vigtige funktioner og fordele:

- *”De sikrer din frihed og selvstændighed. Eurosedler og -mønter er den eneste form for penge, som folk kan benytte sig af uden at involvere en tredjepart. Du behøver ikke at have adgang til udstyr, internettet eller elektricitet for at kunne betale med kontanter, for de kan også bruges, når elektriciteten er gået, eller du har mistet dit kort.*
- *Kontanter er et lovligt betalingsmiddel. Kreditorer, som fx butikker og restauranter, kan ikke afvise kontanter, hvis ikke både de og kunden på forhånd har aftalt et andet betalingsmiddel. Yderligere oplysninger findes i Europa-Kommissionens henstilling af 22. marts 2010 (2010/191/EU).*
- *Kontanter sikrer privatlivets fred. Kontantbetalinger respekterer vores grundlæggende ret til beskyttelse af privatlivets fred, data og identitet i økonomiske spørgsmål.*
- *Kontanter er inkluderende. For mennesker med begrænset eller ingen adgang til digitale penge gør kontanter det muligt at betale og spare op. Derfor er de meget vigtige for inklusionen af socialt sårbare borgere som fx ældre eller lavindkomstgrupper.*
- *Kontanter hjælper dig med at holde styr på dine udgifter. De gør det muligt for dig bedre at kontrollere dine udgifter fx ved at forhindre, at du overskrider dit budget.*
- *Kontantbetalinger er hurtige. Med eurosedler og -mønter afvikles en betaling øjeblikkeligt.*
- *Kontanter er sikre. Kontanter har vist sig at være sikre i forhold til cyberkriminalitet, svindel og falskmøntneri. Og da de er centralbankpenge, indebærer de ingen finansiel risiko for hverken betaler eller betalingsmodtager.*
- *Kontanter er et værdiopbevaringsmiddel. De er mere end blot et betalingsinstrument. Som værdiopbevaringsmiddel kan kontanter også bruges til opsparing uden risiko for konkurs. De er nyttige, når mennesker giver hinanden små gaver eller betaler hinanden små beløb. Forældre kan fx give små kontantbeløb til deres børn til småindkøb, eller du kan give en ven eller bekendt kontanter til at købe noget for dig. Kontanter bidrager også til, at børn lærer om økonomi”⁹.*

LOVMÆSSIGE INDGREB HAR INDFLYDELSE PÅ ROBUSTHEDEN

I debatten om kontanter hører vi tit, at udviklingen væk fra kontanter er naturlig. Det passer ganske enkelt ikke. Det er en lang række lovændringer, der tilsammen er med til at gøre det mere og mere besværligt at bruge kontanter

I Danmark har vi en lov om betalinger, også kaldet kontantreglen. Den tilsiger, at man som udgangspunkt har pligt til at tage imod kontanter, men gennem de seneste år er flere og flere blevet undtaget fra den pligt.

- I 2018 blev kontantreglen lempet, så butikker i særligt røveriudsatte områder kun er forpligtet til at tage imod kontanter i tidsrummet fra kl. 06.00 til 20.00. Sagen er bare den, at antallet af røverier har været jævnt faldende siden 2009¹⁰.
- I 2021 valgte politikerne at stramme hvidvaskloven og sænkede loftet over kontantbetalinger fra 50.000 kr. til 20.000 kr. for de erhvervsdrivende, der ikke allerede er omfattet af hvidvaskloven¹¹.
- Senest har man i 2022 fritaget virksomheder for at tage imod kontanter, når de handler med hinanden, ligesom midlertidige arrangementer som for eksempel festivaler bliver fritaget for kontantpligten¹².

De politiske indgreb kan måske synes små, men det er indgreb, der har stor betydning for mange menneskers hverdag samtidig med, at det langsomt nedbryder fundamentet for Danmarks robusthed.

En del af erhvervslivet og bankerne spiller også en væsentlig rolle i forhold til vores sikkerhedsnet. Med indførelsen af kontantløse kasser i supermarkederne og i bankerne samt færre hæveautomater, er det blevet sværere at få fat i egne penge og ikke mindst at bruge dem.

Når vi udhuler den kontante betalingsinfrastruktur, udhuler vi også landets kritiske infrastruktur og svækker landets robusthed. Vi mener, at vi som samfund skal tænke os om, når vi laver indhug i lovgivningen, som vedrører kritisk infrastruktur, fordi det kan have en større samfundsmæssig konsekvens. Vi bør altså anskue alle vores kritiske infrastrukturer i en bredere sammenhæng.

8 OMRÅDER MAN BØR VÆRE OPMÆRKSOM PÅ FOR AT SIKRE BORGERE OG SAMFUND EN SUND OG SIKKER INFRASTRUKTUR PÅ BETALINGSOMRÅDET

75 % af danskerne ønsker ikke, at Danmark skal være et kontantløst samfund. De vil altså stadig have mulighed for at bruge kontanter.

17-22 % af danskerne er digitalt udsatte. Vi skal sørge for, at alle borgere kan hæve og betale med kontanter og leve et anstændigt liv.

Vær opmærksom på, at der allerede findes gode løsninger. Kontanter fungerer som vores back up-system i dag. Det er vores plan B.

Vurdér også mindre lovmæssige ændringer i en større kontekst. Konsekvenserne kan være uoverskuelig for oversete borgere, og de kan være med til at erodere Danmarks robusthed.

Husk, at kontanter er en vigtig brik til et stærkt beredskab for samfundskritisk virksomhed. Det har vores nordiske naboer erkendt i deres nationale kriseberedskab.

Vi kan undlade at gøre samfundet mere sårbart, hvis vi fortsat også har infrastruktur baseret på kontanter, hvis/når vi bliver ramt af et cyberangreb.

Vi skal sikre, at den kritiske masse ikke forsvinder - så det bliver vanskeligt at opretholde pengeforsyningen. Det kan blive både dyrt og vanskeligt at komme tilbage.

Det handler ikke om, at der ENTEN skal være digitale betalingsløsninger ELLER kontanter - vi ønsker, at begge skal sameksistere. Selvom elevatoren er opfundet, har vi jo ikke afskaffet trappen.

HENVISNINGER

- ¹ Digitaliseringsstyrelsen & KL: [Digital inklusion i det digitaliserede samfund](#).
- ² Økonomisk Ugebrev: [Finanstilsynet ser risikoscenarie, hvor Danmark rammes hårdt](#).
- ³ Finans Danmark: [SIFI - Systemiske Institutter](#).
- ⁴ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap: [Tilgæng til mat i kris](#).
- ⁵ Regeringskansliet: [Tryggad tillgång till kontanter](#).
- ⁶ Danmarks Nationalbank: [Der bliver længere mellem kontantbetalinger](#).
- ⁷ Danmarks Nationalbank: [Årsrapport 2020](#).
- ⁸ Danske Bank: [Kontanter er stadig vigtige i de unges digitale økonomi](#).
- ⁹ Den Europæiske Centralbank: [Kontanters rolle](#).
- ¹⁰ Erhvervsministeriet: [Evaluering til brug for revision af kontantreglen](#).
- ¹¹ FinansWatch: [Nyt kontantloft træder i kraft i dag](#).
- ¹² Folketinget: [L 118 Forslag til lov om ændring af lov om finansiel virksomhed m.v.](#)